

**«МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ» А. ДЕ СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ: ЖАНРОВА
СПЕЦИФІКА ТВОРУ**

О. Калинюшко

Науковий керівник: к. філол. н., доц. Лавринович Л. Б.

*Кафедра теорії літератури та зарубіжної літератури
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

Досліджено особливості жанру «Маленького принца» Сент-Екзюпері, крізь призму сюжету, композиції, хронотопу та системи образів твору. Результати спостережень дали змогу визначити жанр «Маленького принца» як філософську казку.

Ключові слова: *філософська казка, притча, жанр, композиція, сюжет, образна система.*

У навчальній літературі вже традиційним стало визначати жанр «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері як казку-притчу. Мета цієї роботи – критика такого жанрового визначення, а також спроба на основі аналізу композиції, сюжету та системи образів ідентифікувати жанр «Маленького принца» як філософську казку.

Твір Сент-Екзюпері має виразну фольклорну традицію на сюжетно-композиційному рівні. Основним композиційним прийомом, який бере початок від чарівних (ініціальних) казок, у розвитку сюжету «Маленького принца» є подорож головного героя. Маленький принц покидає свою планету задля пошуку сенсу буття. На шляху до пізнання принц долає довгий шлях: відвідує астероїди 325, 326, 327, 328, 329, 330 та планету Земля. У перебуванні головного героя саме на семи планетах простежується така особливість розвитку сюжету казки, як семикратність.

Зазвичай композиційна схема чарівних казок, на думку В. Проппа, розвивається через зустріч головного героя у дорозі із дарувальником, котрий дає йому чарівний засіб або помічника, за допомогою якого предмет пошуків знаходиться [1, 18]. Предметом пошуків Маленького принца є не матеріальні, а духовні речі, потреба у знаннях, саме тому основною допомогою від так званих «дарувальників» є слово, яке допомагає принцові сформулювати відповіді на питання, що його хвилюють. Так, на останній перед поверненням додому зупинці – на планеті Земля – такими дарувальниками є змія, квітка, лис, стрілочник та пілот, від імені якого автор і веде розповідь. Із реплік цих персонажів принц дізнається про Землю та її жителів – людей, намагається спроектувати здобуті знання про Землю на свою планету, провести певні

паралелі та зробити необхідні висновки. Показовою є зустріч маленького принца із лисом, який відкриває перед героєм таїнство дружби як найвищий рівень людської прихильності, допомагає принцу усвідомити його обов'язок перед трояндою.

Розмитість хронотопу як принцип побудови притчі не є характерною для «Маленького принца», адже умовність часу і простору у творі не заперечували належність подій до епохи ХХ століття. Зокрема, символічний образ баобабів у епоху окупації рідної письменнику Франції міг означати фашистську загрозу, яка не була знищена у зародку як шкідлива рослина, і це призвело до загибелі багатьох людей. Цей символ звучить як своєрідний заклик до відповідальності за все, що відбувається на Землі: *«Прибрався сам уранці – ретельно прибери і свою планету»* [2, 110].

Хронотоп «Маленького принца» є умовно визначеним на кожному етапі твору, проте плинним. Місцем розвитку сюжету автор обирає Землю, планету маленького принца та шість суміжних із нею астероїдів. Створивши та описавши фантастичні об'єкти, автор надає їм реальності, населяючи їх людьми та облаштовуючи цілком звичними предметами, чудесність яких полягає у певній різниці із земними відповідниками. Так, на астероїді-612 було два маленьких діючих вулкани, які принц використовував для розігрівання сніданку. Протистояння «свого» світу «чужому» – це ще один із елементів побудови сюжету, характерний для казки. Натомість, для сюжету притчі категорія фантастичного не є притаманною, він зазвичай базується на життєвих ситуаціях та на повсякденних спостереженнях людського буття.

Розповідь у «Маленькому принці» ведеться від особи пілота, тобто учасника подій, що є нехарактерним для жанру притчі. Таким чином, за вимогами композиції казки «Маленький принц», у пролозі – описі дитинства пілота, зав'язці – його знайомстві із маленьким принцом та епілозі розповідь ведеться від першої особи, а у основній частині – оповіді пілота про подорож маленького принца сімома планетами – від третьої особи.

Розглянемо систему образів казки «Сент-Екзюпері». Ми можемо виділити два головних героя у творі: пілота та маленького принца. Обидва персонажі знаходяться у розвитку, не є статичними, адже формують свої погляди протягом твору: герої Сент-Екзюпері постійно вчаться як на своїх, так і на чужих помилках. Для притчі ж характерними є сталі схематичні характери, дидактизм твору у притчі виявляє себе у розвитку дії, а не героя.

Маленький принц уособлює світ дітей, хоча дитина, у розумінні письменника, – це не обов'язково людина, яка знаходиться у певних вікових рамках, адже всередині дитиною можна залишатись і до старості. Дитина – це тип світогляду, який базується на наївності, допитливості, відвертості, максималізмі та чистоті мрій, глобальності та безкорисливості прагнень.

Твір Антуана де Сент-Екзюпері має виразне філософське підґрунтя. Кожен із персонажів «Маленького принца» є носієм певної філософської ідеї.

«Маленький принц» за вимогами жанру казки побудований на протиставленні «добро – зло», яке знаходить себе у полярності таких понять, як «дитина – дорослий». Цей контраст набуває особливої чіткості в епізодах зустрічі Маленького принца із самотніми мешканцями п'яти планет: королем, честолюбцем, пияком, бізнесменом та ліхтарником. Лише ліхтарник зумів зацікавити Маленького принца та довести важливість свого заняття, а все тому, що не був егоїстом, а отже, найбільше відповідав моральним принципам дитинної людини: *«А тим часом тільки він здається мені не смішний. Мабуть, тому, що він не думає про себе»* [2, 124]. Інші ж заручники самотності та їхні вчинки через призму споглядання дитини постають абсурдними: основною метою збагачення бізнесмена є збагачення, а пияка – пияцтво як захист від сорому до шкідливої звички. Образи мешканців планет персоніфікують вади суспільства, зокрема, король уособлює владолубство, честолюбець – егоїзм, самозакоханість, пияк – хворобливу пристрасть, бізнесмен – безглуздість, надмірну практичність, географ – байдужість. Сент-Екзюпері показав основну відмінність між світом дітей та дорослих: дитину турбують проблеми космічного масштабу та значення, доросла ж людина, втративши чистоту поглядів, притаманних дитині, приречена на мізерність та короткозорість, задовольняючись вирішенням прагматичних питань.

Льотчик – центральний образ у творі з точки зору зосередження на ньому ідейних поглядів казки. Льотчик – узагальнений образ дитинної людини – людини, яка, живучи у світі дорослих залишається самотньою. Автор намагається унаочнити свої погляди про можливість існування такого типу людей. Сент-Екзюпері не заперечує духовних пошуків пілота, проте акцентує увагу читача на суттєвій різниці між дорослим та людиною, втаємниченою у сутність такого поділу. Недарма автор вкладає в уста або самого пілота, або маленького принца фрази такого типу: *«Можливо, я трохи схожий на дорослих. Певно, я трохи постарів»* [2, 109]; *«Ти говориш, як дорослі»* [2, 113]. Зустріч пілота із маленьким принцом є знаковою для обох: льотчик замінює для принца провідника по Землі, а маленький принц для льотчика служить містком для повернення у країну дитинства. З допомогою маленького принца льотчик починає вірити у свої сили, перестає почуватись самотнім.

Перша істота, яку маленький принц зустрічає на Землі, – змія. У Сент-Екзюпері вона символізує безсмертя, гіркоту набутих людиною знань, мудрість та жорстокість.

Ще одним важливим символічним персонажем, із яким принц знайомиться на Землі, є лис. Образ лиса є не випадковим, адже у французькому фольклорі лис означає мудрість. Лис ділиться глибиною свого знання, відкриваючи ряд життєвих істин та секретів людських взаємин мандрівнику. Саме лис допомагає хлопчику відчути щастя дружби та відкриває її основну суть. Дружба не терпить корисливості, справжній друг уже відчувається щасливим, беручи участь у житті дорогої людини: *«Ти назавжди береш на себе відповідальність за того, кого приручив»* [2, 132]. Любов не лише зближує нас

із живими істотами, а й допомагає правильно розуміти світ: *«Добре бачить тільки серце. Найголовнішого очима не побачиш»* [2, 132].

Одним із яскравих образів у казці є троянда, яка символізує красу та жіночність. Характер образу троянди проходить певну еволюцію, як і образи пілота та маленького принца. Квітка, відкинувши надмірні гордощі та пиху, відмовляється від скляного ковпака – бар'єру, покликаного відмежувати її від світу. Цей промовистий жест підкріплює тезу, висловлену героїнею, про нелегкий, проте солодкий своїми плодами шлях пізнання: *«Треба стерпіти, коли появиться дві-три гусениці, – я ж хочу познайомитися з метеликами»* [2, 116].

Казковий фантастичний сюжет є лише інструментом для передачі філософських світоглядних позицій автора, що і визначає композицію Сент-Екзюпері як казку для дорослих. Нагадаємо, що у притчі повчання витікає із певної ситуації, у даному ж випадку фабула – лише обгортка для філософського роду дидактичних ідей автора. Сам письменник визначив цей твір як казку для дітей та дорослих ще у присвяті: *«Леонові Верту, коли він був маленьким»* [2, 100]. Звернення у присвяті до дітей та оригінальний спосіб означити вагомість дорослого як реципієнта казки промовисто свідчить про двоадресність *«Маленького принца»*. Хоча, звичайно, основним читачем автор бачив дорослих, адже неоднозначний зміст казки не дозволяє дитині повноцінно осмислити, підняті твором проблеми. На підтвердження цієї думки автор категорично заявляє: *«Я зовсім не хочу, щоб мою книжку читали задля розваги»* [2, 109].

Невелика присвята до твору, крім свого прямого завдання, виконує роль певного ідейного осердя *«Маленького принца»*, уже в ній автор намагається налаштувати читача на правильне сприйняття твору, а саме очима дитини. На думку Екзюпері, людина у пору дитинства наділена унікальною здатністю бачити серцем.

Таким чином, розглянуті нами особливості *«Маленького принца»* Сент-Екзюпері, а саме: композиція, сюжет, хронотоп та система образів – дають підстави стверджувати про його приналежність до жанру філософської казки і, відповідно, заперечують думку про синкретизм жанрів казки та притчі.

Література

1. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Ленинград, 1986. – 365 с.
2. Сент-Екзюпері, Антуан де. Маленький принц / Антуан де Сент-Екзюпері / Планета людей. Маленький принц. – Львів: Вища школа, 1981 – 144 с.

“THE LITTLE PRINCE” BY A. DE SAINT-EXUPÉRY: THE GENRE SPECIFICITY OF THE WORK

O. Kalyniushko

*Department of the Theory of Literature and Foreign Literature
Lesia Ukrainka Eastern European National University*

Studied the genre characteristics of “The Little Prince” by Saint-Exupery, investigating its plot, composition, chronotope and images of the work. The results of observation gave us an opportunity to define genre of “The Little Prince” as a philosophical tale.

Key words: *philosophical tale, parable, genre, composition, plot, system of images*